

Iz Babićeva se jezičnog savjetništva iščitava i težnja za usklađivanjem jezične norme sa suvremenim hrvatskim pogledima.

Naročito je bilo vrijedno i plodonosno stalno Babićevo svekoliko nastojanje „u očuvanju i njegovanju hrvatskih jezičnih posebnosti, a poglavito u pohrvaćenju rashrvaćenoga“, pri čemu je taj prinos bio „toliki da je Stjepan Babić postao istoznačnicom hrvatskih napora za hrvatskim jezikom“.²

Svojim je posvećenim radom Stjepan Babić učinio časopis Jezik najpoznatijim, najuglednijim i najčitanijim hrvatskim jezikoslovnim časopisom. Mi današnji članovi Jezikova uredništva zahvali smo mu na tomu, no time nas je i uvelike zadužio.

Dubok je pečat i trajan trag u hrvatskom jezikoslovlju iza Stjepana Babića. S ponosom možemo reći da smo živjeli i djelovali u Babićevo vrijeme.

Dubravka Smajić

² Isto, str. 40.

GENERAL HRVATSKOGA JEZIKA

akademik Stjepan Babić objavio je, među ostalim vrlo vrijednim izdanjima, knjigu Hrvanje hrvatskoga (Školska knjiga, 2004.) koju je posvetio svom profesoru Ljudevitu Jonkeu. U navedenoj knjizi objavio je tekst Jezična politika profesora Jonkea iz kojega je vidljivo kako je hrvatski jezik mukotrpo putovao prema slobodi, od političkog diktata do jezičnoga unitarizma. Piše Babić:

„Svi su hrvatski jezikoslovci tada težili istom cilju samo su išli različitim putovima, ista strategija a različita taktika, kako bi rekao prof. Brozović. Profesor se Jonke zalagao za pravo varijanata, Brozović da se odmah osvoji što se može osvojiti, a ja za napredak sad korak po korak, sad koračić po koračić, već prema prilikama, važno je da se napreduje.“

Tim rečenicama akademik Babić sam je opisao svoju strategiju u borbi za oslobađanje hrvatskoga jezika, što je potvrdio svojim stvaralačkim životom i djelom.

Kad sam se na Mirogoju opraštao od akademika Radoslava Katičića, rekao sam da je bio kardinal hrvatskoga jezika, a danas s pravom mogu kazati da je akademik Stjepan Babić bio general hrvatskoga jezika.

Dobro sam poznao jezičnu politiku profesora Jonkea jer je bio i moj profesor, pa potvrđujem ove Babićeve riječi:

„On je nastojao da na najmirosljubiviji način dođemo do cilja, da to postignemo sa što manje rana, da po mogućnosti ne izazovemo bijes političkih moćnika.“

Nakon Novosadskog dogovora, koji je Jonke pod političkim diktatom potpisao u prosincu 1954., a ustao je protiv njega već početkom 1955., razrađujući tezu o varijantama u jeziku, prof. Jonke piše:

„To onda preneseno na Hrvate i Srbe znači da oni također imaju potpuno pravo na upotrebu svoje hrvatske odnosno srpske varijante književnog jezika i u uredima, i u školi, i u štampi, i na radiju, i na televiziji, i u zakonskim tekstovima i dr.“

Prof. Jonke na kraju zaoštrava to pitanje do maksimuma:

„Nadalje, mora nam biti jasno da ne mogu srpsku varijantu književnoga jezika normirati hrvatski stručnjaci, a hrvatsku varijantu srpski stručnjaci, a pogotovu ne može o tom odlučivati pomiješana većina. Svaki narod potpuno suvereno odlučuje o svom književnom jeziku i po prirodnom pravu i principima sadržanim u našem socijalističkom Ustavu.“

Tako je moj profesor Ljudevit Jonke na predavanjima u Dvorani 7 na Filozofskom fakultetu razrađivao teze o jeziku Jovana Skerlića, komentirajući jednu od njih u kojoj Skerlić kaže: „Brojem veći i kulturom jači deo našega naroda govori istočnim narečjem i zato ono mora pobediti svako drugo narečje.“ I tada je prof. Jonke nama studentima odlučno izrekao jednu dalekosežnu rečenicu, kao da je u tom trenutku vidio slobodu hrvatskoga naroda, stvaranje hrvatske države i slobodu hrvatskoga jezika: „Brojem veći kadšto, kulturom jači nikada, i nikada nitko neće pobijediti hrvatski jezik.“ Danas s pravom možemo reći da je Ljudevit Jonke bio uistinu filozof hrvatskoga jezika, koji se mudrošću borio protiv njegova posrbljivanja i pobijedio, kako kaže akademik Babić, u „hrvanju hrvatskoga“.

Prolazeći Trgom bana Jelačića u jesen 1974. sreo sam prof. Jonkea s njegovom suprugom Nadom. Dolazeći mi u susret, rekao je: „Kad sam Vas vidio, kažem ženi: ‘Sidimo! Trebam pitati nešto moga dragog studenta. Iako smo namjeravali ići do Kvaternikova trga, sišli smo, pa Vas želim pitati kao predstavnika generacije koja je 1971. gorljivo iskazala svoju želju za slobodom: Što Vaša generacija misli, jesam li ja dovoljno učinio za hrvatske nacionalne interese?’“ Profesor me je neizmjereno počastio svojim pitanjem te sam mu odgovorio: „Profesore, slavimo vaše veliko domoljubno djelo. Hvala vam!“ A onda sam nakon toga upitao ja njega: „Koga ste ostavili umjesto sebe na Katedri suvremenoga hrvatskog književnog jezika?“ Ljudevit Jonke mi je odgovorio: „Prevarilo me je kadšto, kao i mnoge, ono poznato: *Pomoz' Bog, čaršijo, na sve četiri strane.*“

Dok je uzgoriti profesor Ljudevit Jonke snagom svoje mudrosti strpljivo i postupno ostvarivao načela i bitne pretpostavke za otkazivanje Novosadskog dogovora stvarajući ozračje za Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika te za početak kraja „hrvatskosrpskoga jezika“, Stjepan Babić je, skupa s Milanom Mogušem i Božidarom Finkom, u tom jezičnom i političkom ozračju oblikovao povijesnu knjigu – Hrvatski pravopis, objavljen u Školskoj knjizi 1971., i tako ostvario najveću pobjedu svoga života.

Hrvatski je pravopis nakon Karađorđeva početkom 1972. spaljen u Tvornici papira u Zagrebu, ali je iste godine hrvatska emigracija u Londonu napravila njegov reprint, pa se otada Hrvatski pravopis autora Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša popularno zove *Londonac*. Nakon što je 1990. nastala hrvatska

država, počelo je oslobađanje hrvatskoga jezika te je Školska knjiga ponovno objavila Hrvatski pravopis, koji je došao u ruke svim učenicima u osnovnim i srednjim školama te studentima na fakultetima i postala nezaobilazna knjiga u javnoj uporabi.

Iako sam i prije dobro poznao profesora Stjepana Babića, još sam ga bolje upoznao tijekom pripreme 5. izdanja Hrvatskoga pravopisa 2000., kada smo se u društvu Radoslava Katičića, Stjepka Težaka, Dalibora Brozovića i Milana Moguša često sastajali u Školskoj knjizi i na drugim mjestima. Raspravljali smo o dvostrukostima, pa i trostrukostima koje se, s obzirom na čestu upotrebu u hrvatskom jeziku, nisu mogle sasvim ukloniti iz pravopisa, pa smo ih u tom izdanju nastojali svesti na što manju mjeru. Osim autora, Katičić, Brozović, Težak i ja smatrali smo da bi ih s praktičnog i pedagoškog gledišta bilo zamršeno potpuno ukloniti, no to je učinjeno u 8. izdanju, u kojemu tih dvojnosti više nema.

Prije nego što je objavljeno 5. izdanje Hrvatskoga pravopisa, u moj su ured u Školskoj knjizi došli Stjepan Babić i Milan Moguš. Tada mi se akademik Babić obratio riječima: „Novine pišu da Školska knjiga i Novi Liber pripremaju izdanje Pravopisa hrvatskoga jezika autora Vladimira Anića i Josipa Silića, koji nudi neka novosadska pravopisna rješenja. Je li to istina?“ Nakon što sam potvrdio, Stjepan Babić je rekao: „E, ja sada ne dam da Školska knjiga objavi 5. izdanje *Londonca!*“ Tada sam Stjepanu Babiću objasnio o čemu je riječ. Kako je Školska knjiga imala trajna prava za Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, čije postojanje nakon stvaranja hrvatske države 1990. nije više imalo ni razloga ni smisla, Slavko Goldstein u ime Novog Libera dolazi u Školsku knjigu s viješću da su mu Anić i Silić ustupili svoja autorska prava za taj priručnik. Dok je predsjednik Uprave Školske knjige dr. Dragomir Mađerić htio prepustiti taj naslov poprativši svoj pristanak riječima „Nosi ga!“, ja sam se u svojstvu predsjednika Nadzornog odbora Školske knjige usprotivio prepuštanju naših trajnih prava te predložio da možemo, ako su autori već ustupili autorska prava Goldsteinu, pravopis objaviti u sunakladništvu Novog Libera i Školske knjige. Goldstein je prijedlog prihvatio i tako smo zajedno počeli pripremati objavljivanje Pravopisa hrvatskoga jezika autora Anića i Silića.

Na to je Stjepan Babić udario šakom o stol i uzviknuo ono svoje poznato: „NE DAM!“ i „NE ĆU!“; nakon čega sam ja također udario šakom o stol i rekao: „Stjepane, jesi čuvar hrvatskoga jezika, ali nisi njegov vlasnik!“ U tako napetoj situaciji ustao je i Milan Moguš te se obratio Stjepanu Babiću riječima: „Stjepane, ja Antu ne razumijem, ali ja Anti Žužulu vjerujem! To je moj student koji je svojim govorom na Sveučilišnoj skupštini pri izboru rektora i studenta prorektora pobijedio organiziranu komunističku manipulaciju i koji je 1971. u Dvorani 7 vodio skupove hrvatskih sveučilištaraca. Stjepane, ja Anti vjerujem!“ Tada sam shvatio koliko je Stjepan Babić respektirao Moguševu mišljenje jer mi je nakon toga rekao: „Dobro, onda objavite.“

Pravopis hrvatskoga jezika autora Vladimira Anića i Josipa Silića objavljen je 2001. te sam na predstavljanju u Hrvatskome narodnom kazalištu, kojemu je

bio nazočan i Stjepan Babić, rekao: „Ponosni smo na *Londonac*, ali ovaj Pravopis objavljujemo s Novim Liberom jer želimo da i ova knjiga bude prilog hrvatskom pravopisanju, ali nikada više ne želimo govoriti o hrvatskom jeziku iza zavjese postojanja srpskoga jezika.“

Nakon toga Stjepan Babić, Sanda Ham i Milan Moguš pripremaju Hrvatski školski pravopis, koji je 2005. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta preporukom odobrilo za uporabu u hrvatskim školama. Tek što je objavljen Hrvatski školski pravopis, Slavko Goldstein je u medijima izjavio kako taj pravopis nudi neka „ustaška“ rješenja, obrazlažući da Anić-Silićev pravopis nudi prava pravopisna rješenja. Tada su me zvali mnogi novinari i televizija pa sam im objasnio da je sve dotad objavljene pravopise objavila Školska knjiga, pa i Anić-Silićev Pravopis hrvatskoga jezika.

U ljeto 2005., dok sam prolazio ispred hotela Dubrovnik, iz novog dijela hotela izašao je akademik Radoslav Katičić i rekao mi: „Vi! Vi ste, gospodine Žužul, zadužili hrvatski narod! Vi i Školska knjiga napravili ste veliko djelo! Vi ste spasili hrvatski jezik! Vi ste čvrsto uzeli zastavu hrvatskog jezika u svoje ruke i niste dopustili da je uzmu neki drugi. Da ste kojim slučajem Anić-Silićev Pravopis prepustili u tuđe ruke, svi bi ostali pravopisi bili proglašeni ustaškim!“ Bio sam zatečen njegovim riječima, ali sam u istom trenutku shvatio da je to bio odgovor na sve opasnosti koje je veliki Katičić dobro znao. I kako je sam govorio, nikad se nije dao smutiti.

Godine 2010. Stjepan Babić i Milan Moguš priredili su Hrvatski pravopis te ga uskladili sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika i dobio je ime *Zlatni pravopis*. Ni poslije usklađenja sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika za hrvatski jezik nije bilo mira.

O tome sam već prije pisao u Školskim novinama, pa mi se i sada čini razložnim da dio tog teksta uklopim u svoje ukupno razmišljanje o hrvatskom jeziku.

Godine 2013. odlukom ministra znanosti, obrazovanja i sporta Željka Jovanovića svi su hrvatski nakladnici morali uskladiti sve nove udžbenike s tada nepostojećim pravopisom Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Kako je ministar zahtijevao nemoguće, nekoliko je nakladnika, predvođenih Školskom knjigom, podiglo tužbu Upravnom i Ustavnom sudu, a Ustavni sud je 11. srpnja 2013. presudio da se novi udžbenici ne mogu uskladiti s nepostojećim pravopisom te je ministrov akt u cijelosti proglasio ništavnim.

Iz svega toga proizlazi da je pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje djelo političke odluke uzurpatora vlasništva nad hrvatskim pravopisom. To nije odluka struke, znanosti i jezikoslovne slobode, nego znak političkoga monopola i posljedica nasilja nad hrvatskim jezikom.

Nakon objave Institutova Hrvatskog pravopisa ministar Jovanović dokinuo je uporabu u školama odobrenog Babić-Moguševa *Zlatnog pravopisa*, te mu je 2013. ponovno oduzeo slobodu. Tada je odlukom ministra bila dokinuta uporaba i Hrvatskoga školskog pravopisa (Babić, Ham, Moguš) usklađenog sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.

Da bi operacija „sređivanja pravopisnoga kaosa“ uspjela, ministar Jovanović prethodno je raspustio Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika na čelu s njegovim predsjednikom, znanstvenikom svjetskoga glasa, akademikom Katičićem. O tom nasilju nad hrvatskim jezikom akademik Katičić je u svojoj knjizi *Hrvatski jezik* (Školska knjiga, 2013.), napisao:

„Na dan 8. svibnja 2012. novi ministar znanosti, obrazovanja i sporta RH Željko Jovanović ukinuo je Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika. Bez razgovora i suvisla službenog obrazloženja. Opet se politika grubo dohvatila hrvatskoga standardnog jezika baš kad smo bili sigurni u zrelost trenutka da jezik pripada jezikoslovcima a ne politici i izvršnoj vlasti. Kao u doba grofa Khuen-Héderváryja. Ali ne treba se dati smutiti. Svaka sila za vremena. To bar mi dobro znamo!“

Nadamo se da ćemo nakon uvida u ovu grubu pogriješku napokon shvatiti da se ne mogu donositi ishitrene odluke političkih improvizatora bez odgovornog i propitanog gledišta nezavisnih i kompetentnih jezikoslovaca. Trajna nam je pouka i Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, koja je 1967. bila odgovor na političko nasilje nad hrvatskim jezikom.

Jezik je bitno pitanje nacionalnog interesa i temeljna odrednica nacionalnog identiteta pa stoga svako nasilje, improvizacija i igra politike s jezikom može prouzročiti nesagledive štete, što nam je već bezbroj puta povijest pokazala.

Dakle, to nije bilo „sređivanje pravopisnoga kaosa“ nego pravopisna diktatura, pa stoga s pravom Institutov pravopis nazivaju Jovanović-Jozićevim pravopisom. Ta pravopisna diktatura podržavana je do danas, a ravnatelj Instituta Željko Jozić poručuje da će te i takve pravopisne norme vladati godinama. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, njezin Razred za filološke znanosti s akademikom Augustom Kovačecom na čelu, izrazila je punu potporu zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, no moć politike nadvladala je znanstvenost eminentnih hrvatskih jezikoslovaca.

Sve navedeno jasno i zorno pokazuje kako neki u Hrvatskoj takvim pristupom permanentno stvaraju ozračje u kojemu Srbi i danas, nakon poraza i duge šutnje, obnavljaju svoje davno potrošene jezično-političke zahtjeve. Kako se čudno sudbina šali s hrvatskim jezikom vidljivo je i danas, 2021. godine, kada Odbor za standardizaciju srpskoga jezika SANU šalje Zavodu za unapređenje obrazovanja i vaspitanja, Beograd, naredbu da nakladnici u Srbiji u udžbeniku Srpski jezik i gramatika za osmi razred moraju izmijeniti podatke u tablici pod nazivom „Srpski jezik među drugim slovenskim jezicima“, u odjeljku gdje se nabrajaju jezici „Južnoslovenske grupe“ – srpski, slovenački, makedonski, bugarski – na način da se uz srpski jezik navede bilješka: „Hrvati, Bošnjaci i neki Crnogorci ovaj jezik nazivaju hrvatski, bosanski/bošnjački i crnogorski.“

Stjepan Babić u predgovoru spomenute knjige Hrvanja hrvatskoga kaže:

„Nadam se i da je ova knjiga jedan od posljednjih obračuna s dvije teze: 1) da su Hrvati Srbima uzeli ili ukrali jezik, što Srbi i danas do besvijesti ponavljaju, i 2) da su hrvatski i srpski jedan književni jezik.“

Sada ponovno treba čitati knjige Stjepana Babića zbog svih jezikoslovnih jasnoća i učiti od njega, kao i od Jonkea, Moguša, Brozovića, Katičića, Težaka..., koji su svojim radovima znanstveno riješili sva pitanja, nedoumice i dileme oko identiteta i slobode hrvatskoga jezika. Treba čitati i časopis *Jezik*, kojemu je nakon Ljudevita Jonkea Stjepan Babić više od 30 godina bio glavni urednik, a naslijedila ga je suautorica Školskoga pravopisa i njegova bliska suradnica Sanda Ham.

Na kraju želim zahvaliti dragom prijatelju akademiku Stjepanu Babiću, velikom jezikoslovcu, domoljubu i čovjeku, na svim darovima njegova uma i djela koji je ostavio neporeciv trag u borbi za hrvatski jezik, državu i kulturu.

Ante Žužul

STJEPAN BABIĆ NA BOŽJIM STAZAMA

ada čovjek živi s Bogom i za Boga, onda umire s Bogom. Tako je preminuo i čovjek kojega danas ispraćamo: tiho i s posvemašnjim mirom na licu – jednoga trenutka samo nije više disao.¹

Stjepan Babić cijeli je život bio vjernik. Obrazovan je u svojoj kući, župi i salezijanskoj gimnaziji. Možda je samo dva tjedna u životu prekršio drugu Božju zapovijed, ali se brzo vratio k sebi.

Poštivao je Božje zapovijedi, tako i nedjelju kao dan Božji. Nije radio nedjeljom. Nije volio godišnji odmor, njega nije poštivao, nego je odlakšano, bez ometanja i vrlo plodno radio. No hvalio se kako godišnje ima bar 52 slobodna dana – nedjelje, a s blagdanima i dva mjeseca.

U vrijeme komunizma vjernicima nije bilo lako. Nisu samo bili sprječavani u napredovanju, nego su mogli izgubiti i posao, a čak završiti i u zatvoru. Posebno prosvjetni radnici. Stoga je u jednome razdoblju, kada se zaposlio na fakultetu, Stjepan Babić odlazio nedjeljom na misu na Ksaver jer su po gradskim misama bili komunistički špijuni koji su popisivali tko dolazi na misu, i to tako javno, u središtu grada. Nakon nekoga mu je vremena to dodijalo. Pitao je profesora Oleša, svojega

---

¹ Propovijed koju je na pogrebu Stjepana Babića pročitao fra Zdravko Lazić, svećenik crkve na Kaptolu 9 u koju je Stjepan Babić redovito nedjeljom i blagdanima odlazio na mise u 11 sati.